

MANIFEST

VEEBRUAR 2007

WWW.NGO.EE/MANIFEST

ELMO RIIG/SAKALA

Hea lugeja,

Kuu aega tagasi ilmus "Manifesti" esimene number, mis tutvustas vabaihenduste – inimeste omal algatusel asutatud organisatsioonide, kelle eesmärk pole rahalise kasu teenimine, vaid elu paremaks muutmise – ootuseid uuele Riigikogu koosseisule ja valitsusele.

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu (EMSL) eestvedamisel ja sadade vabaihenduste osalusel sündinud manifest on meie abikäsi poliitikule. Panime kirja läbi mõeldud ja arutatud tegevused, mida riik saab ette võtta, et läbi tugevamate vabaihenduste ning kodanike aktiivse ja aruka osaluse leida lahendusi Eesti ees seisvatele olulistele küsimustele.

Omamoodi vastuse andis Riigikogu manifestile paar nädalat tagasi, kui kolme valitsuserakonna häältega otsustati ära jätta veebruaris toimuma pidanud traditsiooniline kodanikuühiskonna arengu arutelu parlamendis riiklikult tähtsa küsimusena.

Otsust põhjendati sellega, et enne valimisi poleks asjalik analüüs Riigikogus võimalik ning sel ajal räägitu ei oleks uuele koosseisule ega valitsusele "moraalselt siduv".

See on kurb enesehinnang poliitikutelt – ning tegelikult veel üks märk, miks meil on vaja tugevat kodanikuühiskonda. Sest vaevalt läheb meist keegi valima eeldusega, et poliitikud enne valimisi aru kaotaksid ega suudaks võtta endale ka pärast valimisi siduvaid kohustusi.

Soovime oma lugejatele tarku valimiseotsuseid ning teravat silma ja pealehakkamist ka pärast seda: on ju valimisede li täitmine vaid üks väike võimalus meie ühise elu korraldamises osalemiseks.

EMSL hoiab silma peal uue valitsusleppes sõlmimisel ja selle täitmisel. "Manifest" naaseb sügisel esimeste vahetuvõtetega!

Manifesti rahastavad: Avatud Eesti Fond ja Balti-Ameerika Partnerlusprogramm

President ja kodanikuühiskond

Intervjuu Toomas Hendrik Ilvesega lk. 2-3

President Ilves: Erakonnad ei taha kodanikuühiskonda

Urmo Kübar
urmo@ngo.ee

Pidasite hiljuti kodanikuõpetuse tunni Luua metsakooli õpilastele. Kui teil tuleks pidada selline tund meie poliitikutele, mis sõnades te räägiksite, kuidas tugev kodanikuühiskond aitab Eesti eesmärke saavutada?

Mulle tundub, et nende huvi selle teema vastu oleks suhteliselt väike. Kõik märgid näitavad, et suund on pigem sellele, et politiseerida ja parteistada ühiskonda ning tugev kodanikuühiskond on see, mida paljud poliitikud ei taha.

Kui me vaatame, kuidas politiseeritakse kõikvõimalikke valdkondi, kuidas inimesed saavad üht või teist ainult tänu

sellele, et nad on ühes või teises parteis – või siis just sellepärast ei saa – siis mind teeb see väga murelikuks. Kui kodanikud täidavad oma kohustusi ja kasutavad oma vabadusi, aga mõni partei tunnetab seda endale ohuna, siis antakse selle eest täie rauaga.

Nii et paraku ei saa ma sellele küsimusele vastata, sest mulle tundub, et on erakondi, kes ei olegi huvitatud sellest, et kodanikuühiskond oleks tugev. Tuletagem meelde, mida tegi Nõukogude Liit. Ta alustas sellest, et sulges kõik kodanikuühiskonna ilmingud, sest oli vaja, et kõik oleks partei kontrolli all. Ja mulle tundub, et tendents, mida praeguses Eestis näeme, on jälle kõik parteistada ja mulle see üldse ei meeldi.

**Mis signaali teile kodaniku-
anna annab Riigikogu otsus
jätta täitmata enda võetud
kohustus viia läbi kodani-
kuühiskonna arengu arutelu
riiklikult tähtsa küsimuse-
na – ja seda põhjendusel, et
enne valimisi ei oleks sisu-
kas analüüs võimalik ning
praegu räägitu poleks uuele
Riigikogu koosseisule ja va-
litsusele moraalselt siduv?**

Kunagi oli reklaamikampaania – vist mingi alkoholifirma – et “põhjuse leiab alati”. See ei ole veenev. Kui ise on endale võetud kohustus ja siis leitakse selline demagoogiline põhjus, kõlab see mulle väga otsituna. Pigem kinnitab see, et erakonnad – vähemalt need, kes niimoodi otsustasid – ei ole kodanikuühiskonnast huvitatud.

**Ei saa öelda, et dialoogi ko-
danikuühenduste ja poliiti-
kute vahel üldse poleks. Ko-
hasti on see isegi üsna kirg-
lik, aga tulemusi kipub vä-**

**hevõitu olema. Näib, nagu
räägitaks erinevaid keeli
ega saada üksteisest aru.
Kuidas seda lahendada?**

Ma usun siiski, et saadakse aru küll, lihtsalt kodanikuühiskonda nähakse ohuna, mitte võimaluse ja partnerina.

See kuulus lause – “Jäagu oma liistude juurde!” – kätkeb endas arusaama, et mina, tähtis poliitik tegelen kõigi nende asjadega ja see ei ole teie asi. Mis tähendab, et riik, elu Eestis ei ole kodanike asi, vaid mingi äravalitud kõrge-
ma seltskonna asi.

Noo... Minu meelest on siin teatavat malbust vaja. Kui inimene, kes on nii ülbelts alla vaadanud kodanike peale, peaks avastama, et ta ongi ka ise ainult kodanik – või ärimees või midagi muud, aga mitte enam Riigikogu liige – võib-olla ta siis hakkab jälle teistmoodi tundma.

**Kuidas teile tundub, mis on
olulisemad valdkonnad, kus
te ootaksite Eesti kodani-**

◆ **Kui meie kodanikud ise ei organiseeru ja kodanikuühiskond on nõrk, siis tõepoolest poliitikud ei kuuletu, vaid jätkavad samal viisil.** ◆

kuühendustelt aktiivsemat kaasrääkimist, panustamist?

Tegelikult võiks pigem küsida, millistes valdkondades seda vaja poleks? Need on kõikvõimalikud otsused, mis puudutavad elu korraldust. Olgu see, kas me teeme sadama, kas teeme silla, kas teeme prügilat – need on kõik küsimused, mis puudutavad otseselt kodanikke. Kui mingid huvigrupid, lobigrupid, firmad avaldavad mõju, aga see, mida arvab kodanikkond, ei loe või loeb ainult viimastel nädalatel enne valimisi... siis minu meelet on kodanikuühiskonda petetud.

Samas, kui meie kodanikuühiskond ei organiseeru ja kodanikuühiskond on nõrk, siis töepoolset poliitikut ei kuuletu, vaid jätkavad samal viisil.

See ei ole samas midagi ainuomast Eestile või praegusele ajastule. Olles piisavalt vana, olen ma näinud, kuidas poliitika käib tsüklikena. Ma olin suursaadik USA-s, kus demokraadid olid parlamendis võimul olnud 20 aastat ja läksid selle aja jookul lihtsalt nii ülbeks, et vabariiklased tulid ja viskasid nad välja, saavutades enamuse nii ülemkui alamkojas. Ja siis nad olid võimul 14 aastat. Alguses tegid nad suure käraga oma lepingu Ameerikaga, et teeme seda ja teist – ja tegidki ning inimesed olid rahul.

Aga nüüd üle 14 aasta võimul olles hakkas nende seas ilmema kõike seda, milles nad omal ajal demokraate süüdistasid – aina rohkem korruptsioonijuhtumeid, väga üleolev suhtumine opositsiooni... Ja mis juhtus? Valijad tüdinesid sellest ja andsid oma hinnangu valimistel ning äkki oli nüüd olukord, kus demokraadid on võimul nii ülem- kui alamkojas.

Olgem ausad, selline kõikelevaavuse tunne hakkab tekkima nendel, kes on liiga kaua võimul olnud ja näevad, et võimul olles on võimalik enda jaoks ja "omadele jopedele" igasuguseid asju teha. Kasvõi jopesid kinkida.

Kodanikuühendustes peitub jõud

Tartu Ülikooli meediauuringute professor Peeter Vihalem osutab küsitlustele tuginedes, et Eesti kodanikuühendustes osaleb kaks inimest kolmest. Paraku jääb puudu ühenduste mõjujõust.

SCANPIX

Nii Eesti rahvuse ja riigi kujunemisel kui ka Eesti taasiseseisvumisel on olnud otsustava tähendusega kodanikuühendus. Ühise tegutsemise tahe ja kogemus tegi võimalikuks Eesti riikluse rajamise, sotsiaalse ja kultuurilise kapitali säilimine läbi nõukogulike aastakümnete aga tegi võimalikuks oma riigi taastamise.

Kuna paljude ühenduste tegevus on väga loid ning inimeste kuulumine neisse formaalne, on esinduslikud elanikkonna küsitlused andnud üsna vastuolulisi andmeid selle kohta, kui suur osa rahvastikust ühendustes osaleb ning kuipalju on tegutsenud erinevat liiki ühendustes. Siiski võib oletada, et osalus kodanikuühendustes langes pärast iseseisvuse taastamist umbes 40 protsendile täiskasvanud elanikkonnast ning on tõusnud alates 1990ndate lõpust, ühiskonna jõudmisest stabiliseerumisperioodi.

Lähtudes TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna ja Faktumi poolt 2005 novembris läbiviidud esinduslikust küsit-

lusest võib arvata, et Eestis on praegu kodanikuühendustes haaratud ligikaudu kaks kolmandikku täiskasvanud elanikkonnast. Iga Eesti elanik vanuses 15-74 osales nimetatud küsitluse andmetel keskmiselt 1,30 kodanikuühenduses. Kümme aastat tagasi World Values Survey raames tehtud küsitluse põhjal oli keskmine kaks korda väiksem, 0,64. Eestis on kodanikuühendustes osalemine laialdasem kui teistes Baltimaades, kuid märksa väiksem kui Soomes ja teistes Põhjamaades.

Kõige enam osaletakse Eestis korteri-, garaazhi- ja suvilaühistutes. Eriti kõrge on osalus mitte-eestlaste hulgas, ulatudes 50 protsendini, kellest küll valdav enamus on passiivsed liikmed. Liikmeksõlemise poolest palju

vähemlevinud, kuid osalemissuutavuse poolest praktiliste tarbijauhendustega samal tasemel on spordiühingud (spordiklubid) ja huvialased ühendused, hobiklubid – ligikaudu 10% kogu rahvastikust märgib aktiivset osalust. Eestlaste hulgas lähenevad samale osalusaktiivsuse tasemele ka koorid, näite- ja kunstiringid, mis kohalike venelaste hulgas on palju vähem levinud. Seejuures on oluline esile tuua, et võrreldes nõukogude ajaga on nii osavõtt nn. isetegevusringidest kui spordiga tegelevatest ühendustest tugevasti vähenenud.

Alles neljandal-viendal kohal on osalusaktiivsuse järgi ametiühingud, mis Soomes, nagu ka paljudes teistes maades on kodanikeühendustest kõige laialdasemad ja tugevamad. Ametiühingud on Eestis alles ümber kujunemas nõukogudeaegsest "kommunismi koolist" omaalgatuslikeks töötajate huve efektiivselt kaitsvateks ühendusteks.

Ülaltoodu kinnitab paljude uurijate tehtud järeldust, et probleemiks ei ole niivõrd osaluse ulatus ja aktiivsus kui kodanikuühenduste vähenemine ühiskondlik mõjujõud.

Ametiühingud on Eestis alles ümber kujunemas nõukogudeaegsest "kommunismi koolist" omaalgatuslikeks töötajate huve efektiivselt kaitsvateks ühendusteks.

Osalus kodanikuühendustes Baltimaades ja Soomes (% elanikkonnast vanuses 15-74 a., küsitlustulemused)

	Eesti		Läti	Leedu	Soome
	1993	2005	1993	1993	1993
Osaleb vähemalt ühes kodanikuühenduses	45,7	64	30,5	33,0	77,2
Osaleb kolmes või enam kodanikuühenduses	5,5	17	3,6	2,3	28,5

Allikad: Ruutsoo 1996; Turu-uuringute AS 1999; TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

“Valige meid! Lubame kodanikualgatust toetada!”

Eesti vabaihenduste manifest ilmus eelmises “Manifesti” ajalehes jaanuarikuus. Enne Riigikogu märtsivalimisi küsis EMSL Eesti suurematelt erakondadelt, kuidas kavatsevad nemad manifestis esitatud ettepanekuid ellu viia.

Meile vastas viis erakonda, Keskerakonna kommentaari ei õnnestunud paari nädala jooksul saada.

Loe manifesti täisteksti ja erakondade pikemaid vastuseid Internetis www.ngo.ee/manifest

Isamaa ja Res Publica Liit

Õnne tähtis tegur on võimalus osaleda ühiskonna juhtimisel. Paraku tunnevad inimesed tänases Eestis, et neist sõltub üha vähem ning otsustamine libiseb väikese kliki kätte. Peame järsult peatama uusnomenklatuuri tekke. Kus võimalik, tuleb avalike teenuste osutamine anda üle kodanikuühendustele, et kaasata rohkem inimesi ja hajutada võimu. Anname inimestele võimaluse otsustada tulumaksu kasutamise üle – alustame ühelt protsendilt, kuid edaspidi kasvatame seda.

Peame toimiva kodanikuühiskonna kujundamist ja sellele tugineva poliitilise kultuuri edendamist Eesti demokraatliku arengu võtmeküsimuseks. Vaid tugev ja võimekas kodanikkond suudab vastu seista võimu võõrandumise ja kuritarvituste ohule. Otsime süsteemseid lahendusi kolmanda sektori tegevuse riiklikuks toetamiseks. Selleks oleme planeerinud oma valitsemisprogrammis järgmised sammud:

Mart Laar

1. Anname kodanikele õiguse suunata makstavast tulumaksust 1% tema poolt osundatavale MTÜ-le või sihtasutusele. Sarnaselt Kultuurkapitaliga asutame Vabaihenduste Sihtkapitali.
2. Teeme valimisseadused inimestele mõistetavamateks. Lihtsustame neid ja suurendame kodanike poolt antud hääle kaalu valimistel.
3. Tugevdame kodanikualgatuste ja -ühenduste rolli ühiskonnas, sh osalusdemokraatia seadustega toetatud edendamise kaudu.
4. Realiseerime EKAKi seisukohad.
5. Loomme Riigikogus Tuleviku komisjoni, mis hakkab koordineerima nii tuleviku uurimisega kui rahvusliku konkurentsivõime kasvutamise seotud projekte, uurimusi ning seaduste vastuvõtmist.
6. Loomme seadusliku aluse huvirühmade esindajatest koosnevate nõuandvate kogude loomiseks kohalike omavalitsuste, ministriumide ja teiste riigiametite juurde.
7. Peame vajalikuks oluliselt suuremal määral kaasata väljaspool riigiasutusi olemasolevat kompetentsi, sh ülikoolide eksperteadmist, poliitiliste ja teiste riiklike otsuste ettevalmistamisse.
8. Käivitame info- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkonna horisontaalse riikliku programmi, mille eesmärgiks on suurendada Eesti võimekust toimida kaasava infoühiskonnana. Loomme programmile piisavalt kõrgel poliitilisel tasemel juhtimisstruktuuri, mis võimaldab seda ühendatud ressursside abil ellu viia.

Reformierakond

Reformierakond peab riigi arengus oluliseks eelkõige kodanikuühiskonna tugevnemist. Eesti ei saa endale demograafilistel põhjustel lubada riigiaparaadi suurendamist. Eesti riik peab tugevnema mitte uute asutuste loomise ja täiendavate ametnike teenistusse võtmise teel, vaid kaasates kodanikuühendusi riigivalitsemisse ja võttes laiemalt kasutusele uusi tehnoloogiad.

Reformierakond ei luba isalikult inimeste probleemide lahendamist riigi poolt vaid soovib, et vabad kodanikud oma ühenduste kaudu aktiivselt osaleksid nii ühiskondlike otsuste langetamise protsessis kui ka ühiskonnaelu korraldamises.

Kodanikeühendustel peab olema senisest suurem roll sotsiaalhalduses, kultuuri, spordi, keskkonnakaitse, turvalisuse ja haridusajade ajamisel. Seal kus võimalik, tuleb riiklikke ülesandeid kodanikeühendustele üle anda halduslepingute alusel.

Väino Linde

Sotsiaaldemokraatlik Erakond

Muudame senist valitsemiskultuuri. Kodanikeühendustel peab olema reaalne võimalus kontrollida ja mõjutada rahva jaoks oluliste otsuste sisu. Kõik riigielu tähtsad otsused tuleb enne vastuvõtmist avalikult läbi arutada, kaasates arutellu senisest rohkem kodanikeühendusi ja eksperte. Reegliks saab kodanikeühiskonna ja asjatundjate laia ringi kaasamine kõigi otsuste ettevalmistamisse.

SDE konkreetset sammu:

1. Riigi pikemaajalise arengu kavandamiseks moodustame Riigikogus Tulevikukomisjoni, mis võtab enda kanda kodanikuühiskonna kaasamise strateegilistesse aruteludesse;
2. loome kodanikuühiskonna arendamise sihtkapitali, mis tagab kodanikeühenduste rahastamise nende enda otsuste alusel;
3. igal inimesel tekib võimalus suunata

1% oma tulumaksust tema enda valitud kodanikuühendus(t)ele;

4. loome ettevõtlust toetavate süsteemidega analoogsed tugimeetmed ja –teenused ka kodanikeühendustele (alustavate ühenduste toetus, inkubaatorid, arenduskeskused jne.)

Jarno Laur

Erakond Eestimaa Rohelised

Kuna Eestimaa Rohelised on osaliselt vabaühendustest välja kasvanud, siis me loomulikult toetame kodanikuühiskonna teadlikku ja sihipärast tugevdamist. Manifesti ettepanekute on enamus elluviidavad, mõned tegevused vajavad veel täpsustamist. Koalitsioonileppesse võiks minna Kodanikuühiskonna Sihtkapitali loomine, vabatahtlikele ja nende töötajatele kriisilukordades osaline töötasu kompenseerimine ning kodanikuühiskonna büroo moodustamine peaministri alluvusse Riigikantselei juurde.

Kodanikuühiskonna Sihtkapitali saab moodustada kas osaliselt või täielikult Hasartmängumaksu Nõukogu, KIKi jt muuhulgas kodanikuühendusi rahastavate riigile kuuluvate sihtasutuste ja teiste finantsinstitutsioonide baasil. Eesmärgiks on kodanikuühiskonna rahastamise korrastamine, läbipaistavaks muutmise ning selge seostamine riiklike eesmärkidega.

Kavatseme toetada üha enam leviivat sotsiaalset ettevõtlust, mis lahendab mingi sotsiaalse probleemi samal ajal tulu teenides. Seega tuleb riigil sotsiaalse ettevõtluse soodustamiseks seadustada sobiv ühinguvorm.

Toomas Trapido

Rahvaliid

Manifesti põhimõtteist võiks koalitsioonileppesse kirjutada järgmised:

- Teha koostöös vabaühendustega riiklik kodanikuühenduse kava vähemalt viieks aastaks.
- Luua terviklik nägemus ja ühtsed põhimõtted vabaühenduste rahastamiseks avaliku võimu poolt.
- Käivitada programm ühenduste omatulu teenimise ja sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks.
- Luua avalik mittetulundusühenduste register ning riiklik statistikaarvestus satelliitartvete baasil sektori kohta.
- Soovime, et sõlmitavas valitsusleppes vabaühendusi puudutavad osad arutataks läbi ühenduste esindajate osavõtul.

Rahvaliidu Riigikogu valimisplatvormis

seisab: toetame kodanikuühiskonna igakülgset arengut läbi Eesti Kodanikuühiskonna Arengukontseptsiooni (EKAK), kaasates kolmandat sektorit otsustusprotsessidesse ning soodustades kodanikuühenduste ühenduste kultuurilist tegevust

Rahvaliidu arvates tuleks luua igas ministeeriumis kaasamise heast tavast lähtuvad reeglid kodanike ja nende ühenduste kaasamiseks poliitika kujundamise ja õigusloome protsessidesse, nii et sellest saaks loomulik osa ametnike igapäevatööst. Tagada tuleks katusorganisatsioonide ja tugisüsteemide stabiilne rahastamine, samuti alustavate vabaühenduste toetusprogrammid.

Jaan Õunapuu

Erakondade arglik pilguheit

EMSLi juhataja Urmo Kübar luges valimisprogramme ja leidis, et kodanikuühiskonna osas on parteide mõtlemine jäanud kinni külaseltside ja taidlusringide tasemele.

Mäletate ehk veel – sellest on pool aastat, kui haridusminister kuulutas, et olukord meie koolides on noorte õpetajate puudusel katastroofiline. Samal ajal valmis Heateo Sihtasutuses plaan käivitada Eestis programm „Noored kooli”.

USAs ja Inglismaal sündinud kodanikualgatus on pannud sealseid parimad ülikoolilõpetajad konkureerima õpetajatöö pärast maa vaesemate piirkondade koolides, sest selles on neile võimalus teha midagi ühiskonnas tõeliselt vajalikku ning ühtlasi ise areneda. Tänavu alustab programm kolmanda riigina maailmas Eestis.

Kui astuda sisse Vanurite Eneseabi- ja Nõustamisühingu majja Kadriorus, ei kohta seal neid väeteid pensionäre, keda meile maalivad erakondade eakatele suunatud lubadused. Ühingu tegutseb 40 ringi, kus pensionile jäänud spetsialistid õpetavad üksteisele – selle eest palka saamata – asju, mida nad hästi oskavad: kes inglise keelt, kes maalimist, kes tantsu. Kilkamise põhjal, mis kostab prouade võimlemisringist, võiks arvata, et käib gümnaasiumiplikade kehalise kasvatuse tund.

Pärnumaal Soometsa külas on raske ära tunda kunagist unist paika. Külaelanike ettevõtmisel on sinna kerkinud punase katuse ja roheliste akendega külamaja, kus hakkavad tööle raamatukogu, internetipunkt

ja ringid. Seltsi tahe ja pealehakkamine on külla toonud üle miljoni krooni investeringuid ning pannud inimesed koos kodukohta arendama – kasvõi selle maja ehitusel tehti tasuta tööd rohkem kui 100 000 krooni eest.

Heateo Sihtasutust, VENÜ ja Soometsa seltsi seob see, et tegu on algatustega inimestelt meie keskel, kelle eesmärk pole rahalise kasu teenimine, vaid elu paremaks muutmine. Keegi pole neid selleks sundinud. Vabalt võinuks nad istuda ja parimal juhul poriseda, et miks riik või vallavalitsus küll midagi ette ei võta!?

Raiskav Eesti

Vabauhendustes nagu need kolm – aga neid on meil tuhandeid – on hulganisti ideid ja energiat lahendada probleeme, millega me kõikjal Eestis silmitsi seisame. Ent kuidas on Eesti riik seda potentsiaali rakendanud?

Lühike, kuid aus vastus: ega eriti polegi. Riigi rolli kodanikualgatus arendamisel nähakse meil pigem vastutulekuna kellegi tegutsemissoovile, mitte kui investeringut riigi eesmärkide saavutamisse.

Äsja ilmunud inimarengu aruanne lõhub rahulolupilti Eesti edust: oleme Euroopa viimaste hulgas enesetappude, HIV-i nakatunute ja vangide arvu, keskmise eluea, ökoloogilise jalajälje ja sotsiaalse kihistumise poolest. Jah, majandus praegu kasvab, kuid seda pigem tänu eilsetele kui homsetele eduteguritele ning sotsiaalsed probleemid hakkavad majandusedu üha enam sööma.

Kõik need on küsimused, mille lahendust tasub otsida koda-

nikuühiskonnast. Mõned vihjed: sotsiaalne kapital ehk inimestevahelised sidemed ja usaldus, mida vabauhendused loovad, on kriitiline tegur majanduse arengus (tugeva sotsiaalse kapitaliga inimesed on teadlikumad ja produktiivsemad), rahva tervises ja elukeskkonna turvalisuses. Avalikud teenused, mille osutamises ühendused riigile ja äridele sageli silmad ette annavad, viivad heaolu suurenemisele ja sotsiaalsete probleemide lahendamisele. Kodanike osalusel sündinud otsused on läbimõeldumad ja rakenduvad paremini. Ja nii edasi.

Muidugi, erinevalt mitmest idanaabrist ei tee riik meil ühenduste tegevusele ka olulisi takistusi. Ida-Euroopa kontekstis paistab Eesti kodanikuühiskonna areng täitsa tubli. Kuid seda küll mitte tänu riigi läbimõeldud tegutsemisele, vaid ühenduste endi arenemistahtele ja mitme-

te välisrahastajate panusele. Mis ongi üks võimalikest riigi poliitika strateegiatest, ent paraku selline, mis jätab suure osa ühiskonna potentsiaalset kasutamata. Ehk siis küllaltki raiskav strateegia.

Kodanike abikäsi

Kodanike abikäena riigile sõnastasid vabauhendused Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu (EMSL) eestvedamisel läinud sügisel jooksul oma ettepanekud uuele Riigikogu koosseisule ja valitsusele riigist sõltuvateks tegevusteks, mis aitavad kaasa kodanikuühiskonna ja –ühenduste tugevdamisele. Väga lihtsalt öeldes: selleks, et oleks rohkem niisuguseid näiteid, nagu loo alguses toodud.

Vajadus manifesti järele saab selgeks, kui lugeda erakondade programme neiks valimisteks. Tõsi, kodanikuühiskonda on

◆ **Kodanikuühiskonda puudutavad ideed erakondade programmides on juhuslikud ja läbimõetmata, iseloomulikud rohkem 19. kui 21. sajandile.** ◆

20. sajandisse

PEETER SÄRE/RIIGIKOGU

tade väljatöötamiseks ja levitamiseks.

Sootuks puudub programmidest arusaam viimase kümne aasta jooksul maailma kodanikuühiskonna-alaste arutelude keskmise tõusnud sotsiaalse ettevõtluse läbi avanevatest võimalustest ühiskonna probleemide lahendamisel.

Lihtsustav lähenemine

See-eest on IRL-i ja SDE programmidesse jõudnud eelmise sajandi lõpust viies Ida-Euroopa maas rakendunud süsteem, mille kohaselt saavad inimesed 1% oma tulumaksust suunata otse mõne vabaühenduse toetuseks.

Idee väärrib arutamist, kuid suhtlemine mõlema erakonnaga veenab, et pelgalt idee tasandil sellega tuttavad ollaksegi. Senised rakenduskogemused näitavad, et endale pandud lootuseid on see süsteem õigustanud vaid osaliselt: suureneb küll riigi raha saavate ühenduste hulk, ent kokkuvõttes suur summa pihustub – vähesete emotsionaalsematel aladel tegutsevate eranditega – laiali üsna väikesteks toetusteks, mis loodetud arenguhüpet ei anna. Kolmandale sektorile kasulikud on samuti IRL-i ja SDE lubatud kodanikuühiskonna sihtkapitali asutamine.

Ühisjooneks programmides on, et kodanikuühiskonda nähakse eraldi teemana, mitte kõiki eluvaldkondi läbiva võimalusena. Lisaks mainitud külaliskommunikatsioonile ja taidlusele märgitakse ühenduste olulisust veel looduskaitsetes – aga näiteks hariduses, tervishoius, sotsiaalhoolekandes? Või miks on alustav vabaühendus vähem oluline alustavast ettevõttest, kellele enamik programme lahkelt soodustusi lubab?

Nii veenavad programmid, et kodanikega läbi arutatud tervikliku ühiskonnatähtsuse asemel pakuvad nad lihtsalt portsu ideid, mille peale seltskond kokku tulnud mehi parteikontoris oskas parajasti tulla.

Kommentaari

Juhan Kivirähk,
sotsioloog

Kui Eesti inimestel jääks mingil põhjusel puudu ettevõtlikkusest, leiaks valitsus ilmselt kiiresti nõu ja raha selle turgutamiseks. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, erinevad ettevõtlusinkubaatorid, stardirahad ja äsja loodud Arengufond on selle kinnituseks. Väheses kodanikuaktiivsuses ja vabaühenduste nõrkuses aga riigivõim probleemid ei näe. Pigem vastupidi – kolmanda sektori väljaarendamatus loob riigiasjade ajamiseks pealtnäha hoopis rahulikumaa atmosfääri. Keegi ei protesteerigi ega kritiseeri kogu aeg, ei päri aru ega esita tülikaid nõudmisi. Koalitsioonileppe elluviimine edeneb nagu lepase reega ja poliitikute poolt kavandatud helge tulevik tuleks iga päevaga ikka lähemale.

Millegipärast on valitsuserakonnad alati vaadanud kodanikuühendusi kui arengu pidurdajaid, võimukoalitsioonile vastutõõtajaid. Neisse suhtutakse nagu opositsiooni ning võetakse hoiak – las koerad hauguva, karavan läheb ikka oma teed.

Kui võimuparteidel on seni vabaühenduste vastu huvi puudunud, pole kolmandal sektoril praeguse koalitsiooni jätkamisest midagi head loota. “Enamat tasub ühendustel [programmide põhjal] oodata opositsioonierakondadelt. Ent mis annab [ka nende puhul] kindluse, et koalitsioonilepingu sõlmimisel varem antud lubadusi kõrvale ei jäeta? Et võimule pääsenuna ei nähta vabaühendusi taas vaid tüütute putukatena?”

Vikerraadio saates “Uudis+” 2. veebruaril kõlanud kommentaarist, vt. täisteksti www.ngo.ee/12184

◆ Riigi rolli kodanikualgatuse arendamisel nähakse meil pigem vastutulekuna kellegi tegutsemissoovile, mitte kui investeringut riigi eesmärkide saavutamisse. ◆

kõigis neis mainitud. Konkreetseid ideid on aga enamasti programmide tagaosas, läbi mõtlemata ja juhuslikud.

Mõtlemiselt on erakonnad kodanikuühiskonna osas jäänud kinni 19. sajandisse. Enam-vähem mõistetakse vabaühenduste rolli inimestele kooskõitsemise võimaluse ja vaba aja huvitava sisustamise pakujana. Nii lubavad pea kõik erakonnad toetada külaliskommunikatsioon, naabrivalvet, laulukoori ja rahvatantsuringe. Mis on muidugi tore.

Hämaramaks läheb pilt, kui parteid üritavad kiigata 20. sajandisse ning sisse tuleb ühenduste roll avalike teenuste pakujana või inimeste huvide

koondaja ja kaitsjana demokraatlikes otsustusprotsessides.

Siit leiab näiteks Isamaa ja Res Publica Liidu (IRL) lubaduse anda võimalusel avalike teenuste osutamine üle ühendustele. Umbes sama ebamääraselt lubavad mõned erakonnad anda rahvale rohkem võimalusi otsustes osaleda.

Kõige kaugemale lähevad siin rohelised, lubades Šveitsi tüüpi osalusdemokraatiat, kuid nemad ei näe selles mingit rolli vabaühendustel. Keskerakond lubab tegevustoetusi katusorganisatsioonidele. Reformierakond leiab aga, et hoopis erakonnad vajavad enam majanduslikku tuge oma seisukoh-

Välismaa rahakotid sulguvad?

Avatud Eesti Fond (AEF) ja Balti-Ameerika Partnerlusprogramm (BAPP) on taasiseseisvunud Eestis suurel määral suunanud ja toetanud kodanikuühiskonna arengut. Mis saab aga siis, kui need fondid oma töö lõpetavad? AEF-i juhataja Mall Hellami ja BAPP-i programmijuhi Katrin Ennoga rääkis sel teemal Sven Paulus.

Kust tuleb fondidesse raha?

Mall Hellam (MH): Lõviosa Avatud Eesti fondi vahenditest tuleb Avatud Ühiskonna Instituudilt, mida finantseerib filantroop ja äriees George Soros. Aga meil on hulgaliselt ka koostööprojekte erinevate organisatsioonidega nii Eestis kui mujal maailmas.

Katrin Enno (KE): BAPP saab oma vahendid kahest allikast, üks neist on Ameerika Ühendriikide Rahvusvahelise Abi Agentuur ehk sisuliselt Ameerika maksumaksja ja teine pool tuleb Avatud Ühiskonna Instituudist.

Kuivõrd hea koostööpartner on teile olnud Eesti riik?

MH: 90. aastatel oli Eesti Vabariigis valdavaks suhtumine, et "väga tore, et olete olemas, et teete ja toimetate, kiidame heaks, aga kahjuks pole meil vahendeid teie tegevuse sisuliseks toetamiseks." Viimasel ajal on olukord mõnevõrra muutunud. Näiteks võib tuua meie Euroopa Liidu alase teavituse koostööprogrammi Riigikantseleiga. Oma ressursse ühendades oleme loonud projektikonkursi fondi, mis annab vabauhendustele toetust, et nad saaksid oma liikmeskonnas ja ka väljaspool seda arutleda Euroopa Liidu poliitikate üle. See programm töötab edukalt juba kuendat aastat. Teise näitena võib ära nimetada koostöö Sotsiaalministeeriumiga, mille raames kor-

ALARI RAMMO

Avatud Eesti Fondi juhataja Mall Hellam.

raldame ühiselt võrdõiguslikkuse alaseid projektikonkursse vabauhendustele.

Aga samas on kahju sellest, et haridusministeerium pole meie kodanikuühiskonna arengule edendamise ettepanekutele millegi konkreetsega reageerinud.

Kuidas BAPP-i poolt pilt paistab?

KE: Eks meiegi poolt paistab olukord enam-vähem samasugune. Me oleme palju toetanud Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsiooniga (EKAK) seotud tegevusi. Nüüd on viis aastat möödunud EKAK-i vastuvõtmisest ja vaadates, kui palju on Eesti riik sellesse panustanud BAPP-iga võrreldes, siis need summad ei ole proportsioonilised. Ei saa öelda, et riik üldse ei toeta, kuid edasiliikumine võiks olla tunduvalt kiirem.

Kas vabauhenduste manifesti ettepanekud on utopia või on need hädavajalikud sammud Eesti kodanikuühiskonna arenguks?

KE: Enamus manifestis tõs-

tatud teemasid on kirjas ka EKAK-is. Et see ka tegelikult ellu rakenduks on vaja lihtsalt tahet nende teemadega tegelda. Vabauhenduste manifest ei soovi midagi võimatut, pigem juba kord otsustatu elluviimist.

MH: EKAK kiideti heaks 2002. aastal. Enne seda sai koostöökojas parlamendiparteidega kõik probleemid peensusteni läbi arutatud. Aga praegu räägime me ikka veel nendest samadest küsimustest, aasta on aga 2007! Oleme mitu aastat paigal tammunud.

Mis saab siis, kui BAPP ja AEF oma tegevuse Eestis lõpetavad? Kes hakkab siis kodanikuühendusi rahastama?

MH: Nii nagu Soome on seda teinud, peaks ka Eesti riik kujundama endale selged finantseerimise alused ning eraldama tunduvalt enam raha vabauhenduste ja nende katusorganisatsioonide arendamiseks, puudutagu see projektitoetust, mitmeaastast tegevustoetust või ühenduste professionaalsuse tõstmist. Kuigi tulekul on

ka Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) finantsmehhanismide vabauhenduste toetusfond, tuleks jälgida, et riik ei üritaks oma ülesandeid sellele fondile edasi delegeerida.

KE: Kindlasti võiks suurendada eraisikute annetuste osa ja ettevõtjate toetused.

MH: Üks võimalus on ka ise tulu teenida, näiteks sotsiaalse ettevõtluse läbi.

Kuidas on Eesti poliitikuteadvustanud selle, et varsti panevad välismaa fondid oma rahakoti kinni?

KE: Mõnes mõttes on head välismaa onud oma rahakoti ammu kinni pannud, kui võrrelda hetkeseisu eelmise kümnendiga. Siis said väga paljud organisatsioonid välisabi ja toetusi.

MH: Jah, toetused, mida me täna jagame, on võrreldes eelnevate aastatega tunduvalt väiksemad. Kui me homme uksed kinni paneksime, siis midagi drastilist üleöö ei juhtuks, ent üks kodanikuühiskonna edendav nõ. arutelukoda oleks puudu. Ma ei usu, et poliitikut eriti õnnetud oleksid, kui meie oma töö mingil hetkel lõpetaksime, teatud osa poliitikutest peab kodanikuühendusi lausa ebamugavateks segajateks. Valimisprogrammides on peaaegu kõikidel erakondadel n.ö. kohustuslik lõik kodanikuühiskonna arendamise kohta kirjas, aga sageli tundub, et seda tehakse pigem moe või välise surve pärast. Sisuline huvi kodanikuühiskonna ja omaalgatuse vastu ning inimeste kaasamise avallike asjade ajamisel on pigem erand kui reegel.

Manifesti andis välja Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL)

Pikk 11, Tallinn 10123
Telefon: 630 9630
E-post: info@ngo.ee
Kodulehekülg: www.ngo.ee